

Incident pod Tatrami 27. listopadu 1938 a delimitace hranic mezi Polskem a Česko-Slovenskem

Mečislav Borák

Historie a vojenství, 47/1998, č. 5, s. 3-24.

Bojové střetnutí československé a polské armády poblíž tatranské Javoriny patří k poměrně málo známým událostem. Došlo k němu 27. listopadu 1938, pouhé dva dny po krvavém konfliktu vojsk obou států u Čadce, o němž jsme se nedávno blíže zmínili.¹ Příčiny obou konfliktů byly podobné, neboť souvisely s vytyčováním nové státní hranice mezi Polskem a Česko-Slovenskem. Podle polské nóty z 1. listopadu 1938, vzápětí přijaté naší vládou, mělo na území Slovenska připadnout Polsku šest lokalit v těsné blízkosti hranice. Největší rozsah měl mít právě zábor v oblasti Javoriny, kde se týkal značné části tatranských lesů i horských hřebenů Vysokých a Belianských Tater.

Požadavek na připojení Oravy a Spiše k polskému státu se objevil již v roce 1918, kdy se po rozpadu Rakousko-Uherska tvořily samostatné státy. Polské vojsko tehdy obsadilo Oravu a v polovině prosince 1918 i Spiš, přestože mocnosti Dohody stanovily jako demarkační linii někdejší haličsko-uherskou zemskou hranici. Již tenkrát došlo k ozbrojeným srážkám, ale polské vojsko se nakonec stáhlo, neboť konečné rozhodnutí o hranicích mělo příslušet pařížské mírové konferenci. Předpokládaný plebiscit se neuskutečnil a konference velvyslanců přiřkla v červenci 1920 většinu sporného území ČSR, Polsko získalo jen asi 20 % území Oravy a pouhé 4, 2 % historického území Spiše. Tatranská Javorina měla sice připadnout ČSR, ale nadále zůstala předmětem ostrých sporů, jimiž se zabýval i Mezinárodní soud v Haagu a Rada Společnosti národů. Polské argumenty podporoval též fakt, že Javorina se v minulosti nenacházela na uherské, ale na haličské straně někdejší zemské hranice. Teprve v roce 1924 byl na základě rezoluce Rady Společnosti národů podepsán a konferencí velvyslanců posléze schválen delimitační protokol, který Javorinu zachoval v rámci ČSR, zatímco Polsku se zde dostalo jen části katastru obce Jurgów. Byly sice uzavřeny mezistátní dohody

k ulehčení komunikace a turistického ruchu mezi rozdělenými částmi Tater, avšak pocit křivdy na polské straně přetrvával.²

Svízelná situace, v níž se po Mnichovu ČSR ocitla, se pro Polsko stala vhodnou příležitostí k tomu, aby vzalo nápravu této "křivdy" do vlastních rukou. Zmíněná polská nóta si vynutila úpravu státní hranice též v oblasti Javoriny. Nyní měla hranice probíhat ve Vysokých Tatrách od vrcholu Rysů po hřebenech k jihovýchodu přes Velkou Vysokou (dnes Vysoká), Zlobivou a Batizovský štít k sedlu Polský hřebeň, odtud na severovýchod přes Malou Vysokou (dnes Malá Východná Vysoká), Svišťový štít, Javorový štít, Malý Ładový a Ładový štít na Baranie rohy, odtud na sever přes Kolový a Jahňací štít do sedla Pod Kopou (dnes Kopské sedlo) a přes ně do Belianských Tater k Hlúpému vrchu (dnes Hlúpy) a Plačlivé skále (dnes Ždiarska vidla), zabírajíc pro Polsko i nejvyšší vrchol Havran, dále přes Starou Poľanu a Okuliare (dnes Javorinka) k silnici Javorina - Ždiar, odtud dál na sever přes kótu 1216 (dnes Príslop, kóta 1214,4), Repisko a Kacvínskou Poľanu až k původní státní hranici u Brija Vrchu, kóta 1011 (dnes Brija, kóta 999,5). Smíšená československo-polská delimitační komise měla do konce listopadu 1938 vyznačit novou hranici tak, aby k převzetí hraniční čáry příslušnými orgány obou států mohlo dojít 1. prosince 1938.³

Je pochopitelné, že polské územní požadavky se na Slovensku nesetkávaly s porozuměním. Zklamání a rozhořčení byly o to větší, že až donedávna vystupovalo Polsko v roli přítele a ochránce Slovenska proti jeho českým "utlačovatelům". Teď mělo být Slovensko potrestáno za to, že jeho představitelé prozatím odmítli rozbít republiku vytvořením zcela samostatného státu, jak o to polská diplomacie usilovala.

K protestům proti delimitaci slovenského území ve prospěch Polska došlo i v oblasti Javoriny. Podle zprávy velitele Horského pěšího pluku číslo 3 z Popradu⁴ pobývala v Javorině 15. listopadu 1938 československá část delimitační komise. Večer přijel z Bratislavy zástupce velitele Hlinkových gard a redaktor "Slováka" Karol Murgaš a nechal se o delimitaci informovat. Velmi se podivoval, že Poláci požadují celou Javorinu, když prý bylo dohodnuto jen předání doliny kolem hraniční říčky Bialky, jež měla navíc zůstat jakýmsi neutrálním pásmem s volným

přístupem obyvatel obou států. Ihned zatelefonoval slovenské vládě do Bratislavy, načež prý ministr Ďurčanský⁵ nařídil četnické stanici v Javorině, aby ze svých zásob vyzbrojila obyvatelstvo z okolí. Velitel stanice odmítl uposlechnout a jeho nadřízený, velitel praporu Stráže obrany státu (SOS, na Slovensku SOŠ, Stráž na obranu státu) pplk. Krejčí ve Spišské Nové Vsi, tento postup schválil. Murgaš před odjezdem prohlásil, že přivede k obraně Javoriny 80 gardistů z Bratislavy a že "Poláci Javorinu nedostanou, jen přes mrtvolu gardistů".

Tuto událost potvrzuje i vzpomínka tehdejšího velitele četnické stanice v Javorině Františka Příbyla. Podle něj se Murgaš dostavil na četnickou stanici a "důrazně žádal, abych mu vydal zbraně, které byly na stanici uskladněny pro vyzbrojení družstev SOS (2 lehké kulomety, 26 pušek, větší množství nábojů, ruční granáty, šatstvo, obuv, plynové masky pro dvě družstva). Na můj dotaz, co s těmimoto zbraněmi podnikne, odpověděl, že vyzbrojí občany z Javoriny proti případnému útoku Poláků. Krátce jsem mu vyložil, že zbraně mohu vydat jen na nějaký písemný rozkaz příslušného velitelství. Murgaš odpověděl, že jako příslušník ministerstva vnitra autonomní vlády může takový rozkaz vydat sám. Když ale ani to nepomohlo, zavolal hned ze stanice telefonicky bleskově Bratislavu, kde nějakému doktorovi sděloval, že na stanici Javorina je uskladněna výstroj a výzbroj pro dvě družstva SOS a že tyto zbraně žádal na veliteli stanice k vyzbrojení javorinských občanů, avšak že velitel stanice jeho rozkazu neuposlechl. Nato mi předal telefonní sluchátko /.../ Dotyčný doktor, jehož jméno dnes již nevím, mi nařídil, abych zbraně Murgašovi vydal. Po ukončení hovoru jsem Murgašovi řekl, že uskladněné zbraně jsou majetkem SOS a tudíž že ani ministr vnitra mi k tomu nemůže dát žádný rozkaz a že zbraně nevydám. z toho vznikla hádka, při které jsem Murgaše ze stanice vykázal. Ještě před stanicí křičel, že se postará, abych ještě dnes byl zatčen." Jedním z důvodů, proč velitel četnické stanice odmítl zbraně vydat byla prý skutečnost, že věděl o nedávných častých cestách Murgaše a jeho společníků do Polska, takže se obával, že by zbraně mohly být zneužity k jiným účelům. Byla to zřejmá narážka na skutečnost, že Murgaš byl až dosud znám jako stoupenec polské politiky. Jak se dalo očekávat, incident zůstal bez následků.

Murgaš o týden později vystoupil na manifestaci ve Ždiaru, kde proklamoval "tisícileté právo" slovenského národa na Javorinu.⁶

v té době se však odehrály dvě jiné události, jež vážně ovlivnily další průběh delimitace hranic na Slovensku. Po rozvášněné demonstraci proti členům polské části smíšené komise 18. listopadu v Čadci bylo další jednání na den přerušeno a Polsko pak přišlo s novým návrhem, jenž se od původní nóty z 1. listopadu v mnohém lišil. Oblasti Javoriny se změny nedotkly, avšak navržené polské ústupky v oblasti Čadecka měly být kompenzovány slovenským územím na Oravě. To způsobilo nové nepokoje místních obyvatel, kteří v Oravském Podzámku 24. listopadu napadli kamením autobus se členy polské komise. Řidič autobusu utrpěl lehké zranění. v odvetu již druhého dne ráno vstoupila polská armáda bez oznámení do ČSR a začala obsazovat oblast Čadecka. Uvítala ji střelba československých vojáků a urputné celodenní boje si vyžádaly několik obětí na obou stranách. Zasáhlo i dělostřelectvo a letectvo a jen včasný diplomatický zákrok zabránil ještě vážnějšímu konfliktu.

Polsko tak jednostranně zrušilo svou nótu z 1. listopadu, jejíž přijetí stanovilo oběma stranám jako závazný termín pro okupaci delimitovaných území až 1. prosinec 1938. Nová polská nóta ze 25. listopadu konstatovala, že vzhledem k incidentům znemožňujícím práci komise zajistí pokračování delimitačních prací polské vojsko, které všechny úseky navržené k delimitaci obsadí do 27. listopadu do 12 hodin, přičemž předběžné zajištění úseků má být provedeno už do 9 hodin téhož dne.⁷ I tato polská nóta byla vzápětí přijata. Hlavní štáb československé armády nařídil, že všechny delimitované úseky musí být urychleně vyklizeny, aby časový limit požadovaný nótou byl dodržen. Týkalo se to samozřejmě i Javoriny. Rozkaz dodával: "Určete hned styčné důstojníky pro jednotlivé prostory, kteří projednají detailní vyklizení odstupovaného území a průběh nové demarkační čáry. /.../ Postarejte se, aby Vaše rozkazy urychleně pronikly k jednotkám, které je mají provést, jakož i ke styčným důstojníkům, a zaříd'te, aby o vyklizení byly včas zpraveny příslušné civilní úřady, četnictvo a finanční stráž. /.../ Zaříd'te, aby příprava vyklizení jakož i jeho provedení bylo provedeno hladce, bez incidentů."⁸

v poledne 26. listopadu byl Hlavní štáb československé armády diplomatickou cestou vyrozuměn o dalších podmínkách delimitace. Neprodleně přikázal, aby se náčelník štábu 16. pěší divize pplk. gšt. Petr Duda, který měl působit jako "styčný důstojník Hlavního štábu u velitele polských okupačních vojsk", hlásil 27. listopadu v 8 hodin ráno v Novém Targu na vojenském velitelství u pplk. Stanislaw Maczka, který s ním projedná další podrobnosti obsazování delimitovaného území. Zároveň měli být určeni styční důstojníci pro oblast Oravy, Pienin a Javoriny, kteří se na určených místech na státní hranici měli 27. listopadu přesně v 9 hodin setkat se svými polskými kolegy, aby na místě dohodli konkrétní postup delimitace. Styčný důstojník pro Javorinu měl čekat na silnici Podspády - Jurgów v místě státní hranice, asi 2 a půl kilometru severozápadně od Podspádů. Rozkaz připomínal varování polské strany, že nebude-li náš styčný důstojník na stanoveném místě do 9 hodin 30 minut, "dají se polské jednotky bez dřívější dohody na postup". Obsazování má být ukončeno do 12 hodin. Civilnímu obyvatelstvu, které si nestačí do té doby odvézt svůj majetek, bude dovoleno tak učinit i později. Hlavní štáb naléhal na včasné informování zástupců dalších bezpečnostních složek a správních úřadů. Je zajímavé, že dbal i na náležitou reprezentaci československé armády, neboť připomínal, aby styčným důstojníkům byl dodán "vzhledný automobil".⁹

Příslušná část severního svahu Vysokých Tater včetně obcí Javorina a Podspády byla evakuována v průběhu 26. listopadu, jako poslední odcházela o půlnoci družstva SOS.¹⁰ Výměna vojsk v odstupovaných územích byla tentokrát připravena tak pečlivě, že otevřený konflikt se zdál být zcela vyloučen. A přece k němu došlo.

Krátce po poledni 27. listopadu dorazila na Hlavní štáb československé armády první zpráva o tom, že v 11.20 hod. se na Žďárském sedle rozpoutala přestřelka mezi československým a polským vojskem, které začalo překračovat původně dohodnutou demarkační čáru. "Polské vojsko nevyslalo styčné důstojníky na hranice. s velitelem nelze jednat," uvádí první hlášení o incidentu a dodává, že Poláci postupují na Ždiar dvěma proudy oboustranně silnice, jedním ve směru Repisko-Ždiar, druhým po severních svazích Belianských Tater. Velitel hraničního pásma XVI prosí o diplomatický zákrok.¹¹ Podle jedné z následujících zpráv ohlásil

náš styčný důstojník z úseku Podspády-Ždiar, že velitel polského vojska žádá postup až na západní okraj Ždiaru podle zákresu na své mapě, "a nebude-li mu to dovoleno hrozí, že vezme bojem celou osadu Ždiar a tanky projede až do Tatranské Kotliny".¹²

Takovému vývoji událostí ještě ráno toho dne nic nenasvědčovalo. Styčný důstojník Hlavního štábu pplk. Duda podle dohody přesně v 7 hodin projel v prostoru Jelesné vody na silnici Trstená-Jablonka do Polska a v doprovodu dvou vozů s polskými důstojníky dorazil do Nového Targu. "Zde jsem byl uveden na velitelství rychlé brigády," napsal v pozdější zprávě. "V 08.10 hod. dostavil se plk. Maczek, velitel brigády, který mně dal svoji mapu, abych si z ní obkreslil území, jež mají být obsazena polským vojskem. Současně mne upozornil, že polská vojska zahájí v 09.00 hod. postup."¹³

Již první pohled do mapy však naznačil, že vyvstaly nečekané komplikace. Demarkační čára na mapě plk. Maczka ve většině delimitovaných úseků značně překračovala původní dohodu z 1. listopadu. Když pplk. Duda upozornil na rozdílné zakreslení delimitační čáry na československých mapách, sdělil mu plk. Maczek, že původní nota byla narušena územními ústupky Polska na Čadecku a že má rozkaz území vyznačené na mapě obsadit, třeba i hrubou silou. K největším úpravám mělo dojít na Oravě, proto se pplk. Duda rozhodl odejet do Suché Hory, aby předešel nedorozuměním.

v oblasti Javoriny jednal o delimitaci vrchní styčný důstojník plk. František Kůl. Sešel se v 9 hod. v kanceláři polské finanční stráže poblíž obce Jurgów s plk. Maczkiem, protože polský styčný důstojník se ke schůzce na hranici nedostavil. z polské mapy ihned poznal, že požadavek záboru překročil v úseku silnice poblíž Ždiaru původně dohodnutou hranici až o 1600 metrů. z vrcholu Havrana už nevedla rovnou na sever, ale stáčela se k východu na vrch Žlábina, přes kótu 1086 protínala silnici Podspády-Ždiar poblíž kříže u kóty 1023, a teprve pak se zase zvolna stáčela k západu k původní demarkační linii, na niž navázala u kóty 1216 pod Repiskem. Plk. Kůl informoval polského velitele o rozdílném zakreslení delimitační linie a navrhoval, aby polská armáda až do vyjasnění situace nepostupovala, jinak že se ocitne v palbě československých zbraní. Plk. Maczek

však nebyl ochoten dál jednat a prohlásil, že za tři minuty zahájí postup na stanovený cíl, jímž byl kříž za záhybem silnice u kóty 1023, v těsné blízkosti západního okraje obce Ždiar. "Podobné arogantní chování jevílo se i u ostatních důstojníků polské armády," uvádí pozdější hlášení. Aby prý nedošlo k omylu, měli Poláci onen kříž u silnice dokonce předem vyfotografovaný a snímek nesli s sebou.¹⁴ Plk. Kůl ještě jednou upozornil na nevyhnutelný konflikt a vrátil se do Ždiaru.

Asi v 11 hod. přijel pplk. Duda z Oravy do Podspádů, kam mezitím polské vojsko postoupilo až těsně k původní delimitační čáře. Plk. Maczek ho informoval, že po upozornění na hrozící nebezpečí konfliktu si vyžádal instrukce z Varšavy. Podle nich se měl naposled pokusit o dohodu a pokud československé jednotky neustoupí, má se nové linie zmocnit útokem. "Při této rozmluvě již bylo slyšeti palbu na hřebenu, dělicím Javorinskou a Ždiarskou dolinu," uváděl v hlášení pplk. Duda, který vzápětí přejel v rostoucí palbě k pozicím československých vojsk. Informoval styčného důstojníka o průběhu nové demarkační čáry a nařídil, aby se československá vojska stáhla až do vzdálenosti 1 km za tuto čáru, na níž podle dohody s Poláky měly zůstat pouze hlídky pohraniční a finanční stráž. Ve 12 hodin na jeho pokyn zatroubil trubač "palbu zastavit" a střelba postupně utichala. Do 13 hodin měly být o ústupu vyrozuměny všechny československé jednotky a teprve pak měl začít postup Poláků. "Zdá se, že do této doby nebylo na žádné straně raněných. Po delším čase, když už čs. jednotky částečně vyklidily novou delimitační čáru a jiné byly na pohybu zpět, najednou bez viditelné příčiny se rozpoutala znovu palba. Mám dojem, že první rány tentokrát padly od Poláků a palba polských kulometů byla také nejvýznačnější. Střely létaly také kolem mne," dodával pplk. Duda. Dal pak opět vytroubit příkaz "palbu zastavit" a střelba definitivně ustala. Na žádost plk. Maczka poté odjel na Pieniny, aby tam zamezil hrozbě dalšího konfliktu. v té době ještě neměl tušení, že boje na Javorině nezůstaly bez následků.¹⁵

Odpoledne oznámil pplk. Maczek vrchnímu styčnému důstojníkovi plk. Kůlovi, že v boji byl zabit jeho zástupce a že polské vojsko má několik raněných. Rovněž ministerstvo zahraničí bylo diplomatickou cestou uvědoměno, že při obsazování Javoriny došlo k politováníhodnému a vážnému incidentu, při němž byl usmrčen

polský důstojník: "Polská vláda žádá: 1) aby bylo zahájeno co nejpřísnější vyšetřování, 2) aby provinilci byli příkladně potrestáni tak, jak to žádá čest československé armády." Hlavní štáb nařídil na Slovensko: "Vyšetřte přísně a podrobně tento případ a výsledek co nejdříve hlase. Viníci budou pohnáni k odpovědnosti."¹⁶

Podle polské strany zavinil incident plk. Kůl, který prý odmítl ústup československého vojska a varoval, že na polské vojsko bude zahájena palba, neboť rozkaz k obraně původní delimitační čáry nebyl zrušen. Podle prvních československých zpráv zavinil incident pplk. Duda tím, že "změnil čáru a nedal jednotkám dosti času, aby k nim rozkaz pronikl a povolil postup /polských/ jednotek dříve, než se sám mohl přesvědčit, že původní obranné postavení je úplně vyklizeno".¹⁷ Pplk. Duda byl však vázán rozhodnutími smíšené delimitační komise, která pouze předával velení československých vojsk. Byla to jistě nevděčná úloha, velitelé jen neradi ustupovali, takže není divu, že si ověřovali na Hlavním štábu, "jaká pravomoc byla dána pplk. gšt. Dudovi, zvláště je-li oprávněn nařizovat, které území se má Polákům odstoupiti". Hlavní štáb pravonoci svého styčného důstojníka v této věci potvrdil.¹⁸

Dochovaly se tři podrobné zprávy o vyšetřování tohoto incidentu.¹⁹ v podstatě se shodují v tom, že polské jednotky obsadily původní demarkační linii už asi v 11 hodin a bez ohledu na varování postupovaly dál směrem k linii, o níž československé jednotky nebyly ještě informovány. v té době již docházelo k prvním přestřelkám. Pplk. Duda oznámil novou linii v oblasti Ždiaru velitelům až před polednem, kdy bylo vyhlášeno zastavení palby. Jednotky dostávaly rozkazy k ústupu do obranných pozic, vzdálených 1,5 - 2 km od nové demarkační čáry. Obdobnou podmínku odstupu od delimitační čáry měla dodržet i polská vojska. Šetření potvrdilo, že přímo na místě incidentu byl jednotkám rozkaz o ústupu předán spojkami do 40 minut, tedy asi ve 12.40 hod. Ústup československých jednotek měl začít ve 13 hod., zároveň se na demarkační čáru měly přesunout polské hlídky finanční stráže, zatímco vojsko mělo udržet odstup. Avšak už od 12.15 hod. se opět ozývala střelba. Některé polské oddíly totiž začaly postupovat již

v době, kdy k československým jednotkám rozkaz o ústupu ještě nedorazil. A právě tehdy došlo k zastřelení polského důstojníka.

Událost se stala v prostoru XIII. praporu, jehož velitel pplk. Boris Kulendík osobně rozmisťoval družstva čelního sledu v terénu. Na okraji lesa asi 800 m severně od hájovny na silnici Podspády - Ždiar začali Poláci obkličovat četou podporučíka Mikuláše Glowy. Jak povrdil inspektor finanční stráže Ludvík Beneš, byl důstojník velící polské jednotce vyzván, aby postup přes demarkační čáru zastavil. Poláci uposlechli, ale po dvou minutách vyrazili znovu vpřed. Rozpoutala se oboustranná palba z kulometů a automatických zbraní. Aby se četa ppor. Glowy nedostala do obklíčení, musela krýt svůj ústup palbou. v té době byl zřejmě zabit polský důstojník. Když ve 12.40 hod. dorazil k jednotce styčný důstojník špkt. Robert Kalvoda s rozkazem k ústupu za novou linii, byla už přestřelka u konce.

Mrtvým důstojníkem byl major Stefan Rago. Okolnosti jeho smrti upřesnil tehdejší poddůstojník v záloze Jan Lusiński, povoláný na podzim roku 1938 na vojenské cvičení ke 24. pluku hulánů do Krasniku. Jeho jednotka se přesunula z místa soustředění ve Starém Bielsku do Nového Targu a dál k Tatrám do obce Bukovina, kde se zastavila večer před útokem:

"Pozdě večer 26. listopadu byla během poplachu svolána do místního lidového domu instruktáž důstojníků, kterou vedl mjr. Stefan Rago. Na poradě byly předány podrobné pokyny a rozkazy povolující ostrou střelbu. v noci nám vydali střelivo a odebrali prohlášení, jež byla součástí vojenské přísahy. Zapamatoval jsem si výrok mjr. Rago, který na poradě, když se loučil se známými, pronesl žertem: "Z té války se asi už nevrátím." Nikdo ta slova nebral vážně. Vždyť je pronesl temperamentní 42-letý důstojník, pocházející z pluku krechowieckých hulánů, ověčeného bojovou slávou.

Ráno 27. listopadu jsme vyrazili směrem na Jurgów. Státní hranice byla brzy za námi. Budova české celní stráže byla opuštěná a bez obvyklého vybavení. /.../ Před námi se tyčil horský masiv Muráně, vysoké kmeny stromů dotvářely obraz horské krajiny. Po namáhavém stoupání úzkou silnicí plnou výmolů se kolona zastavila na pasece. Krátce nato se z české strany ozvaly výstřely. Nastal zmatek, naši vojáci začali střílet po neviditelném nepříteli ukrytém v hustém lese. Hory odpovídaly několikanásobnou ozvěnou, což působilo ponurým, tísnivým dojmem. Náhle se jako

blesk roznesla tragická zpráva. Na předpolí zahynul kulkou českého střelce mjr. Stefan Rago, jeho společník desátník z povolání Oleksowicz byl těžce zraněn a odvezen do nemocnice v Zakopaném. Major Rago ležel na plášti, pod hlavou polštář z jedlových větví. Ocelová helma byla na dvou místech prostřelená. Smrt nastala okamžitě.

Při loučení s mrtvým jsem se na chvíli zamyslel nad otázkou kvality a vhodnosti našich bojových přileb, vždyť kulka probila plech i hlavu. Zač stála taková ocel? Mohla opravdu ochránit hlavu? Samé pochybnosti a nedořčené náznaky. Zároveň jsem si vzpomněl na slova rozloučení, která pronesl mjr. Rago před sotva pár hodinami v hospodě v Tatranské Bukovině. Jeho předtucha blízké smrti se doslova vyplnila v čase i prostoru".²⁰

Bojového střetnutí na Javorině si stručně povšiml i polský historik Marian Zgórnjak: "Československé oddíly tu kladly houževnatý odpor, na několik hodin zadržely kolonu 10. jízdní brigády a způsobily jí ztráty na zabitých i raněných."²¹ Uvádí rovněž, že o československo-polských bojích a polských ztrátách se zmiňovalo i hlášení nacistického abwehru, dochované v politickém archivu německého ministerstva zahraničí. I když počet polských obětí nebyl přesně vyčíslen, zdá se, že více zabitých nebylo, snad jen počet raněných mohl činit několik osob. Ke smyšlenkám rozhodně patří odhad českého účastníka bojů Fr. Příbyla, který uváděl 26 mrtvých a 40 raněných Poláků. O ničem podobném se dochovaná vojenská hlášení nezmiňují. Nebyl potvrzen ani zásah československého lehkého dělostřelectva proti polským tankům, o němž hovoří stejný pramen.²² Válčilo se jen automatickými zbraněmi a kulomety. Polské ztráty dodatečně zvětšila dopravní nehoda při návratu kolony do Polska počátkem prosince 1938, kdy se z tatranské silnice zřítil do hluboké strže muniční vůz i s nákladem.²³ Ke ztrátám na československé straně zřejmě nedošlo.

Zjevné rozdíly se objevují v hodnocení příčin celého konfliktu. J. Lusiňski např. uvádí: "...během ústupu českých vojenských oddílů z území obsazovaných Polskem samovolně vyšla dávka z ruční zbraně. v odpověď za zabití našeho důstojníka začala polská strana ostrou přestřelku, jež byla po několika minutách přerušena,

protože na české straně se objevily bílé prapory. Prosili tímto způsobem o zastavení palby."²⁴

Již jsme uvedli, že československé vojenské prameny líčí průběh i ukončení incidentu podstatně jinak. Vinu za incident jednoznačně přičítají polské snaze obsadit území za každou cenu bez předchozí domluvy s československou stranou. Po oznámení požadavku na posun delimitační linie následoval vzápětí postup polského vojska, takže československá strana ani nemohla zajistit včasný ústup svých jednotek. Hlášení pro ministerstvo zahraničí připomíná, že k dodání zprávy o změně polských požadavků z Varšavy na MNO do Prahy bylo zapotřebí 6 hodin, zatímco velitelé v Tatrách měli na předání rozkazu o ústupu k dispozici čas podstatně kratší, navíc v obtížném horském terénu. Hlášení uzavírá: "Vojska, která zahájila palbu, plnila jen daný rozkaz, když rozkaz k ústupu k nim v tak krátké době nepronikl. Hlavní štáb je přesvědčen, že ukázněné polské vojsko chovalo by se za dané situace podobně."²⁵ Jiné hlášení klade k příčinám konfliktu i arogantní chování polských vojáků. Nerespektovali hodnostně vyšší československé důstojníky, chovali se k nim urážlivě, nedodržovali sjednané úmluvy. Hlášení např. uvádí: "Jest se opravdu diviti, že nedošlo k více incidentům, ježto polská vojska neužívala vůbec styčných důstojníků. Velitelé prostě si nasadili bílé pásky a šli vyjednávat."²⁶

Vojenská střetnutí s Poláky, i když v podstatě nevýznamná, pomáhala naší generalitě aspoň trochu zakrýt stud nad mnichovskou kapitulací. Dva dny po posledním konfliktu, v předvečer prezidentských voleb 29. listopadu 1938, hlavní velitel československé armády arm. gen. L. Krejčí ve svém rozkaze uvedl: "Armáda ustoupila na nové hranice, ale její duch a statečné srdce zůstaly nezlomeny. /.../ bude vždy připravena bránit republiku, která se jí nyní, když byla zmenšena, stala ještě dražší." Téhož dne denní tisk napsal, že polské vojsko sice překročilo u Ždiaru pod Belianskými Tatrami demarkační čáru, ale nyní se již stahuje zpátky a československé vojsko tu postupuje do původních pozic. Směrnice cenzurního úřadu však prikazovaly zprávy o incidentech s Poláky potlačovat a připouštěly pouze strohou úřední formulaci: "Při obsazování území odstoupeného Polska došlo pro rozdílnou interpretaci delimitační čáry v několika úsecích k incidentům, které

z větší části byly urovnány místní dohodou. Jeden vážnější incident je předmětem šetření."²⁷

Nešťastný hrdina dramatu, major Stefan Rago, byl 1. prosince 1938 slavnostně pochován na vojenském hřbitově ve Varšavě. Zanechal po sobě ženu a dcerku. Poblíž místa jeho smrti u ždiarské silnice byl 10. prosince postaven "na věčnou památku" žulový balvan.²⁸

Tatranská Javorina však nebyla onoho 27. listopadu 1938 jediným místem, kde došlo ke střetům s polskou armádou zabírající slovenské území. Pplk. Duda ve své zprávě dobře odhadl, že celou akci prováděla jedna polská brigáda - šlo o 10. brigádu motorizované jízdy z Rzeszowa, jejíž velitelem byl plk. gšt. Stanislaw Maczek. Hlavní skupina této brigády postupovala na Javorinu, podle pplk. Dudy šlo o rotu tančíků, 1 pluk pěchoty na autech, 1 rotu KPÚV (protitankové kanóny), 1 motorizovanou baterii asi kalibru 8, skupinu protiletadlových kulometů, rotu motocyklistů a části služeb. Po incidentu byly v tomto úseku polské jednotky posíleny o asi 1 prapor pěchoty a 1-2 roty lehkých tanků, zatímco tančíky byly v noci staženy. Na Oravě ve směru na Suchou Horu postupovaly asi 2 čety tančíků, 2 čety motocyklistů, 1 prapor pěchoty na autech, několik protitankových kanonů a části služeb. Na Pieninách ve směru na Lesnicu postupoval zesílený prapor pěchoty bez aut, která pro nesjízdný terén zůstala za hranicemi.²⁹

Pplk. Duda předpokládal, že nejvýbušnější situace nastane na Oravě, kde se obce Suchá Hora a Hladovka měly stát kompenzací Polsku za ponechání částí obcí Čierne a Skalité v ČSR. Proto hned po převzetí delimitačních požadavků ráno 27. listopadu odjel z Nového Targu do Suché Hory. Před 10. hodinou se tu setkal s velitelem polského vojska, který trval na tom, že do 11 hodin musí obě obce obsadit. Pplk. Duda si uvědomoval, že by to vedlo k ozbrojenému konfliktu, neboť československé jednotky už nešlo včas vyrozumět. Přes odpor polského velení se mu podařilo prosadit, že okupace proběhne ve dvou fázích, přičemž v jižní části delimitovaného území započne až po 15. hodině odpoledne. Severní část území určeného na Oravě k delimitaci byla obsazena už v 11 hodin. Podle hlášení velitele 3. armády projelo přes most západně Hladovky 5 obrněných vozů, pěchota na 6 autech, 25 motocyklů, 3 tanky, několik hulánů na koních a prošel tu prapor pěchoty.

Obyvatelé z okolí v panice odháněli svůj dobytek do Trstené, kde ho na trhu prodávali a ukládali si peníze v ČSR. Večer oznámilo ministerstvo zahraničí, že podle zprávy polského vyslance došlo při záboru Hladovky a Suché Hory k nedorozuměním, "snad proto, že Poláci měli na mysli katastr těchto obcí a nikoliv jen obce samotné".³⁰

Polské vojsko však zabralo na Oravě nejen Hladovku a Suchou Horu, ale překročilo zde hranici na dalších čtyřech místech. Vždy se jednalo o nevelký kus neobydleného území přímo na hranici, jež tak měla být "strategicky" vyrovnána ve prospěch Polska. v Oravských Beskydech to byl výběžek tzv. Jalovecké nádrže nad Priehybou a vrchol Babia hora, další dva zábory byly severně obce Bobrov u Gluhové s pohraniční kótou 809 Kriváň a severovýchodně téže obce s kótou 616. Podle mínění československých vojenských velitelů šlo o neoprávněné kroky, neboť předchozí dohoda se o nich nezmiňovala. Teprve odpoledne 27. listopadu jednala o těchto záborech smíšená delimitační komise, ale o výsledku jednání nebylo naše ministerstvo zahraničí ani obrany informováno. O den později byly zmíněné zábory komisí sice schváleny, ale v podstatně menším rozsahu (např. vrchol Babia hora zůstal v ČSR).³¹

Další konfliktní oblastí byly Pieniny na Dunajci nad Spišskou Starou Vsí. Poláci požadovali území mezi Dunajcem a silnicí z Kalenberku (dnes Lysá nad Dunajcom) do Červeného Kláštoru a celý katastr národního parku kolem obce Lesnica. v půl třetí odpoledne obsadila polská finanční stráž hranici podle nového zakreslení na svých mapách, ale ustoupivší československé jednotky se vzápětí nepozorovaně vrátily na starou demarkační linii. Mimořádně ostré spory vyvolalo zvláště dočasné obsazení lázní Smerdžonka (dnes Červený Kláštor-kúpele). Styčný důstojník pro tuto oblast mjr. Forst telefonoval ze Spišské Staré Vsi, že Poláci ho sice přijali přátelsky, ale že podle jejich map připadne Polsku Červený Kláštor i Smerdžonka. Pplk. Duda ve snaze zabránit dalšímu ozbrojenému střetnutí vycházel z demarkační čáry, kterou mu předali Poláci, a nařídil přichystat evakuaci lázní a poštovního úřadu ve Smerdžonce na ráno 28. listopadu. Zároveň vydal předběžný souhlas k tomu, aby se v obci ubytovalo přes noc polské vojsko. Zástupce velitele praporu SOS v tomto úseku vrchní inspektor Chlubna však podal na postup pplk. Dudy stížnost

svým nadřízeným, neboť podle jeho mapy měla Smerdžonka zůstat v ČSR. Velení 3. armády postoupilo stížnost k projednání slovenské vládě, která 27. listopadu pozdě večer nařídila, aby evakuace Smerdžonky byla zrušena a polské vojsko z obce vypovězeno. Příštího dne přenechal ministerský předseda Tiso konečné rozhodnutí o evakuaci vojenským orgánům, jež "pro jistotu" chtěly Polákům vyhovět. Teprve na jednání smíšené komise 29. listopadu Poláci od požadavku na Smerdžonku upustili a chtěli získat aspoň příhraniční budovu kasáren finanční stráže v obci, nakonec však i tady ustoupili. Smerdžonka zůstala v ČSR.³²

K incidentu zde však málem došlo již v noci na 29. listopadu, kdy se v okupačním úseku Smerdžonky, jemuž údajně velel plk. Cieslinski, pokusili na naše území proniknout ozbrojení civilisté. Na výzvu stráže SOS nezastavili a teprve po zahájení palby ustoupili. K události došlo poblíž sporného lesnatého vrchu Aksamitka, který byl zřejmě už v dávné minulosti pokládán za strategické místo, neboť na jeho hřebeni jsou dodnes stopy po vojenském táboře velitele husitských vojsk bratříků Petra Aksamita z Liděřovic. Komisař polské pohraniční stráže v Lesnici vzápětí protestoval u velitele stanice SOS ve Velkém Lipníku, že bylo údajně stříleno po službu konající polské hlídce a žádal o vyšetření a potrestání viníků.³³ Jiným sporným místem bylo území podél řeky Popradu v místech, kde je lemována polskou železniční tratí z Andrzejówky do Piwniczné, poblíž obce Zegiestów. Styčný důstojník ppor. Šiler ze 16. pěšího pluku hlásil, že se nemůže dohodnout s polským kolegou, neboť každý má delimitační čáru zakreslenou jinak. Zároveň byl spatřen na trati od Piwniczné polský obrněný vlak jedoucí na Zegiestów, kde složil tři tanky. Ty pak spolu s vlakem jezdily podél hranice po celou dobu, kdy jednotka polské pohraniční stráže o síle 50 mužů pod velením kpt. Roskowianského obsazovala sporné území. K incidentu naštěstí nedošlo, Poláci zde získali část slovenského břehu i se známým Sulínským minerálním pramenem.³⁴

Ke střetům však nechybělo mnoho na hřebenech Vysokých Tater, které v té době již byly pod sněhem. Styčný důstojník mjr. Pauler hlásil večer 27. listopadu, že úsek Popradské pleso - Polský hrebeň je střežen hlídkami SOS, které jsou na noc ubytovány ve Slezském domě. Poláci prý nebyli dosud zpozorováni ani na Polském hřebeni, stejně jako o den později. Mjr. Pauler předpokládal, že jim v postupu brání

zledovatělý terén, v němž musí postupovat pomalu, vysekávat stupy a zarážet skoby. Ani v sedle Váha nebyli Poláci spatřeni ještě ani 30. listopadu, kdy sněhové podmínky byly již údajně příznivé. Jiná zpráva ze 28. listopadu ale uvádí, že Poláci obsadili Zbojnickou chatu ve Studené dolině. Byla tam prý vyslána četa pod velením důstojníka, aby je vyzvala k opuštění chaty, jinak že proti nim použije zbraní. Jak se záhy ukázalo, byla Zbojnická chata i po závěrečné delimitaci nejméně 300 metrů od nové hranice na území ČSR.³⁵

Poslední dva zábory se týkaly jen drobných úprav hranice v oblasti Nízkých Beskyd a nevzbudily již takový rozruch. První tvořil pruh země u polské železniční trati poblíž Lupkowa východně od Medzilaborců, druhý se nacházel nad obcí Cígelka severozápadně od Bardejova.³⁶

Když pominulo první překvapení a rozčarování nad incidentem u Javoriny, nastala urychlená diplomatická jednání, která chtěla podobnému střetnutí zabránit. Krátce po sedmé hodině večer 27. listopadu sdělil našemu Hlavnímu štábu pplk. Kopanicki z polského vyslanectví v Praze, že má informace o tom, že československé jednotky dosud neustoupily za delimitační čáru, o níž byl informován pplk. Duda. Požádal, aby štáb zabezpečil průnik rozkazů až k jednotkám, "neboť kdyby věc nebyla likvidována do 11.00 hod., může dojít k dalšímu krveprolití". Hlavní štáb vzápětí přikázal, aby naše jednotky zaujaly postavení na čáře určené pplk. Dudou nejpozději do 10.00 hod. příštího dne. Po deváté večer si dr. Krno z ministerstva zahraničních věcí ověřil na Hlavním štábu u pplk. Toskaniho, že tento rozkaz již odešel k jednotkám a sdělil to polskému vyslanci Kazimierzovi Pappému. Ten to ohlásil do Varšavy a smířlivě poznamenal, že "...provizorní demarkace není žádným precedentem, poněvadž definitivní hranice bude stanovena delimitační komisí".³⁷

Druhého dne se situace opakovala. Před desátou ráno telefonoval vyslanec Juraj Slávik z Varšavy naléhavou žádost ředitele odboru polského ministerstva zahraničí Kobylanského, podle nějž má polská vláda velmi přesné zprávy, "že velitel divize gen. Kůl nechce uposlechnouti rozkazů a nechce se stáhnouti za okupační čáru, která byla dohodnuta plukovníkem Dudou". Žádal o diplomatický zákrok na MNO v Praze. Hlavní štáb proto znovu nařídil, aby "vojska plk. Kůla" ustoupila na

čáru dojednanou s Poláky pplk. Dudou. Zdůraznil, že tak činí na zákrok ministerstva zahraničí, "kterým se vyhovuje požadavkům Poláků". Ze Slovenska přišla udivená odpověď, že zmíněný rozkaz byl proveden již v dopoledních hodinách, a že jeho splnění bylo již ohlášeno.³⁸ Jednání smíšené československo-polské delimitační komise v Zakopaném bylo v důsledku incidentu u Javoriny 27. listopadu v 19 hodin přerušeno, patrně na příkaz z Varšavy. Když se československá část komise večer vrátila do Tatranské Lomnice, oznámili Poláci, že chtějí v jednání pokračovat příští den od 9 hodin opět v Zakopaném.³⁹ Komise pak skutečně jednala celý den, především o delimitačních úpravách v oblasti Oravy, Pienin, Zegiestowa, Bobrova a Bardejova, jak o tom již byla řeč. Hlavní štáb v podvečer na Slovensko sděloval, že nedostává od ministerstva zahraničí informace o nových požadavcích Poláků a nemůže tudíž svého styčného důstojníka pplk. Dudu náležitě instruovat. Doporučoval, aby příslušná vojenská velitelství sama získávala informace přímým stykem se členy smíšené komise a se zástupci slovenské vlády tak, aby v případě potřeby mohly být sjednány dostatečně dlouhé časové podmínky k proniknutí rozkazu ke všem podřízeným jednotkám.⁴⁰

Předseda slovenské vlády J. Tiso 28. listopadu prohlásil, že "obsazení území, o němž předtím nebylo jednáno, nepovažuje za definitivní". Prikázal předsedovi československé části delimitační komise dr. Františku Hrušovskému, "aby si ihned od předsedy polské části komise vyžádal termín, do kterého Poláci vyklidí neprávem obsazená území". Příštího dne slovenská vláda povolala dr. Hrušovského do Bratislavy, aby tu 1. prosince podal osobní vysvětlení.⁴¹ Je zajímavé, že polské ministerstvo zahraničí neobviňovalo z vydání příkazu k boji s Poláky slovenskou vládu, jak se to v literatuře mnohde uvádí, ale československé ministerstvo zahraničí v Praze, které tento evidentní nesmysl ihned odmítlo. "Bratislavský rozhlas a tisk" byly pokládány za "morálního podporovatele" obrojeného odporu vůči delimitaci.⁴²

Přes napjatou situaci měly další vzájemné konflikty již jen lokálně omezený charakter. v noci na 29. listopadu byla střelbou a kamením napadena československá hlídka u tunelu na železniční trati u Kraľovan a u Šútova, příští noci

byl zase poblíž Podzávozu u Čadce ostřelován polský strážný. Polské protiletadlové dělostřelectvo 29. listopadu omylem ostřelovalo vlastní letoun, letící poblíž Kyčery nad polským územím.⁴³

Jednání v Zakopaném pokračovalo 29. listopadu projednáváním změn v oblasti Pienin a toku Popradu. Příštího dne měly být vyhotoveny delimitační protokoly, ale spory o konečnou podobu hraničních úprav nebraly konce. Pplk. Duda odpoledne telefonoval, že má dojem, "že Poláci nemíní dále stupňovati své územní požadavky, aby se předešlo možným incidentům". z téhož důvodu bylo dohodnuto, že obě vojska se stáhnou 1 - 1,5 km za smlouvenou hraniční čáru.⁴⁴ Přestože komise pracovala na redakci protokolů i po celou noc na 1. prosince, nebyla ani ráno s prací hotova. Dohodnuté delimitační čáry se ihned zakreslovaly do map v měřítku 1:25 000 a celá nově stanovená hranice mezi Polskem a ČSR v úseku od Velkého Polomu v Beskydech po Javorinu v Tatrách měla být za účasti styčných důstojníků obou stran ještě na místě zkontrolována, aby se odstranila případná nedorozumění.⁴⁵

Konečně byly protokoly hotovy a originální mapy s podpisy všech členů smíšené komise byly připraveny k odelání ministerstvům zahraničí. Jen podpisování protokolů prý trvalo dvě a půl hodiny, jednání definitivně skončilo 1. prosince v 16 hodin.⁴⁶ Delimitační protokoly však mají oficiální vnočení "Zakopané, 30. listopadu 1938". Byly vyhotoveny dva identické texty v polštině a ve slovenštině, český text vůbec nevznikl. Je pozoruhodné, že šlo o první případ užití slovenštiny jako oficiálního jazyka mezinárodní smlouvy.⁴⁷

Hlášení z 1. prosince uvádějí, že na nové hranici je všude klid, neboť je obsazena jen finančními a bezpečnostními orgány obou států, zatímco vojska jsou stažena v osadách mimo hranici. Přesto se velitel 3. armády téhož dne obrátil na Hlavní štáb s žádostí o zesílení jednotek na československo-polských hranicích. Ve zdůvodnění žádosti uváděl, že dosud trvá úplná neinformovanost a průběhu delimitačních porad, neboť pplk. Duda ani mjr. Jurech dosud neoznámili jejich výsledek, a také prý bylo zjištěno soustředování polských vojsk do blízkosti hranic - k Čadci asi 2 divize, ke Spiši 1 rychlá divize. v rámci 3. armády byly již 30. listopadu přemístěny letky 37 a 38 na letiště do Žiliny a pro případné posílení 16.

pěší divize byla připravena instradace "I. transportu" útvarů p. pl. 7 do prostoru Žilina-Krásno nad Kysucou, hran. prap. 31 do vrútek, dvou rot protitankových kanonů do Žiliny a děl. pl. 54 do Martina.⁴⁸

První zprávy ze zabraného území konstatovaly, že např. obyvatelstvo Javoriny a Podspádů "nese velmi těžce přítomnost polských vojáků, neboť tito zacházejí s místním obyvatelstvem velmi nešetrně a rekvírují u domácích obyvatel vše, co potřebují, bez jakékoliv náhrady." Podle styčného důstojníka mjr. Josefa Marka se např. v Lesnici místní obyvatelé příchodu polského vojska velmi obávali a prosili, aby obec aspoň zčásti zůstala v ČSR. Argumentovali tím, že zdrojem jejich obživy je dobytkářství a že všechny vhodné pastviny zůstaly v ČSR. Starosta prý prohlásil: "... snad teď budeme chovat jen jednu kozu, jak je tomu u Poláků," a "podrychtář" dodával, že "celá vesnice do 5 let zkape". Podle hlášení se naprostá většina obyvatel cítí být Slováci a věří, že se obec jednou zase vrátí zpátky do ČSR. Lidé však trpce nesou zklamání z toho, že byli republikou a armádou zrazeni. Vzápětí za polským vojskem vešli do Lesnice čtyři četnictva a finanční stráž, představitelé nové politické správy i farář se dvěma kaplany. "Obyvatelstvo přijalo příchod polského vojska s naprostým mlčením," uvádí hlášení. Jiná zpráva o vytyčování hranice v oblasti Cígeľky uvádí, že "chování obyvatel je klidné"; zde se však zábor obydlených míst přímo netýkal. Provizorní hraniční milníky se stavěly z dvoumetrových dřevěných kůlů obalených slámou.⁴⁹

Napjatá situace se postupně zklidnila. Polská samostatná operační skupina Slezsko, vytvořená k vojenskému záboru území ČSR, byla 9. prosince rozpuštěna a její jednotky se vrátily ke svým útvarům do vnitrozemí.⁵⁰ Styčný důstojník Hlavního štábu pplk. Petr Duda skončil svou misi a večer 2. prosince se vrátil na velitelství 16. pěší divize do Ružomberka. v lednu 1939 mu ministerstvo národní obrany zpětně přiznalo na dobu jeho mise zahraniční přídavky k platu a kladně ocenilo jeho práci při vyklizování odstupovaného území.⁵¹

Polsko tedy v listopadu 1938 uskutečnilo svůj minimální program "revindikace" slovenského území. Získalo v okolí Čadce asi 44 km² se zhruba 2 tisíci obyvatel, na Oravě obce Suchá Hora a Hladovka o rozloze 40 km² a 1300

obyvatelích, na Spiši Javorinu s rozlohou 110 km² a 530 obyvateli, část katastru Ždiaru, pravý břeh Dunajce na Pieninách a obec Lesnica s rozlohou 15 km² a 450 obyvateli, a menší neobydlené úseky na Oravě, u řeky Poprad, u Lupkova a Cígeľky. Celkem se jednalo o území v rozloze 226 km² s nejméně 4280 obyvateli. Dobové slovenské prameny uváděly úbytek přes 9 tisíc obyvatel, ale zřejmě započítávaly celé obce, nikoliv jen jejich delimitované části. Svou roli zde jistě měly i propagandistické důvody.⁵² Polské prameny hovoří většinou o 4300-4500 obyvatelích. Uvědomují si rovněž, že materiální, komunikační, hospodářské či strategické zisky záboru nemohly vyvážit ztráty morální a politické ve slovensko-polských vztazích.⁵³

Polská diplomacie se sice nakonec dočkala splnění svého snu o společné hranici s Maďarskem, jež vznikla po likvidaci Podkarpatské Rusi v březnu 1939, ale svůj vliv na Slovensku ztratila a navíc dala všanc německému nebezpečí podstatnou část jižní hranice Polska. Slovensko po boku silného německého ochránce záhy začalo pomýšlet na získání odstoupených území. Odměnou za účast slovenské armády v tažení proti Polsku v září 1939 byl podpis slovensko-německé hraniční smlouvy ze 21. listopadu 1939, na jejímž základě byla Slovensku předána sporná část Oravy a Spiše v rozsahu 770 km². Ke Slovensku tak byly připojeny nejen obce anektované Polskem v roce 1938, ale i obce přiznané Polsku již v roce 1920. Při delimitaci, prováděné v letech 1941-1943 německo-slovenskou hraniční komisí, došlo jen k drobným změnám hraniční čáry. Po válce byla 20. května 1945 v Trstené podepsána dohoda o vrácení částí Oravy a Spiše Polsku a byla tak v podstatě obnovena předmnichovská státní hranice.

P o z n á m k y:

- 1) BORÁK, M.: Československo-polská "malá válka" u Čadce 25. listopadu 1938. Historie a vojenství, XLVII/1998, č. 4, s.
- 2) Blíže viz např. Češi a Poláci v minulosti. II. díl, Praha 1967; BORÁK, M.-ŽÁČEK, R.: "Ukradené" vesnice. Český Těšín 1993.
- 3) Text nóty viz Vojenský historický archiv Praha (dále jen VHA), fond MNO-Hlavní štáb 1919-1939, 3. odd., Dodatky I, k. 24, i. č. 5358.
- 4) VHA, c. f., k. 24, i. č. 5361, hlášení velitele hraničního pásma XVI (krycí název Ferdinand) ze 17.11.1938, a. zn. 2696.
- 5) JUDr. Ferdinand Ďurčanský zastával v první autonomní vládě funkci ministra spravedlnosti, sociální péče a zdravotnictví. Je však nepravděpodobné, že takový příkaz vydal právě on, z titulu své funkce k tomu nebyl ani oprávněn. Mohl tak učinit spíše dr. Jozef Tiso jako ministr vnitra Slovenské krajiny, což naznačuje i následující vzpomínka Fr. Příbyla.
- 6) Archiv ministerstva vnitra ČR Brno-Kanice (dále jen AMV), fond A-15 Zemské velitelství SNB Brno, k. 30-31, i. č. 64, hlášení šštrážm. SNB Františka Příbyla ze 27.8.1946. Autor událost (zřejmě omylem) situuje na 10.11.1938; článek "My sa Javoriny nikdy nezriekneme". Slovák, 23.11.1938.
- 7) VHA, c. f., k. 25, i. č. 5365, překlad nóty ze 25.11.1938.
- 8) Tamtéž, telegram čj. 10132 Dův. HŠ/3. odd. 1938 ze 25.11.1938.
- 9) Tamtéž, telegram čj. 10150 Dův. HŠ/3. odd. 1938 ze 26.11.1938.
- 10) AMV, c. f., k. 30-31, i. č. 64, hlášení F. Příbyla.
- 11) VHA, c. f., k. 25, i. č. 5367, hlášení Ferdinanda ze 27.11.1938, 12.10 hod., a. zn. 2932.
- 12) Tamtéž, hlášení velitele 3. armády (krycí název Štefánik) ze 27.11.1938, a. zn. 2914.
- 13) Tamtéž, i. č. 5369, hlášení pplk. gšt. P. Dudy ze 29.11.1938.
- 14) Tamtéž, k. 24, i. č. 5361, hlášení Ferdinanda ze 29.11.1938, a. zn. 3040; tamtéž, k. 375, sign. 95 1/2, s. 96, telegram Štefánika čj. 11521 Taj./3. odd. ze 28.11.1938.
- 15) Tamtéž, k. 25, i. č. 5369, hlášení pplk. Dudy ze 29.11.1938.
- 16) Tamtéž, i. č. 5367, hlášení Ferdinanda ze 27.11.1938, a. zn. 2922; sdělení MZV ze 27.11.1938, a. zn. 2921; tamtéž, telegram čj. 10220 Taj. HŠ/3.odd. ze 27.11.1938, a. zn. 2928.
- 17) Tamtéž, i. č. 5368, záznam fonogramu dr. Krna z MZV ze 28.11.1938, a. zn. 3050; tamtéž, k. 24, i. č. 5361, hlášení Štefánika ze 28.11.1938, a. zn. 3019.
- 18) Tamtéž, k. 25, i. č. 5368, telegram Štefánika čj. 11523/3. op. 1938 ze 28.11.1938, a. zn. 2986; tamtéž, telegram HŠ/3. odd. ze 28.11.1938, a. zn. 2986.
- 19) Tamtéž, k. 24, i. č. 5361, hlášení Ferdinanda ze 29.11.1938, a. zn. 3040; tamtéž, k. 25, i. č. 5369, telegram Ferdinanda čj.9747/III dův. zprav. 1938 ze 29.11.1938; tamtéž, přípis MNO pro MZV čj. 10243 Taj. HŠ/3. odd. 1938 ze 29.11.1938.
- 20) LUSIŃSKI, J.: Incydent na Zdziarskiej Przeleczy. Wojskowy Przegląd Historyczny, XXXIV/1989, nr 3, s. 541-544.

- 21) ZGÓRNIAK, M.: Europa w przededniu wojny. Sytuacja militarna w latach 1938-1939. Kraków 1993, s. 278.
- 22) AMV, c. f., k. 30-31, i. č. 64, hlášení Fr. Příbyla. Nesprávně uvádí i jméno a funkci zabitého jako velitele polské okupační armády plk. Zamborowského.
- 23) LUSIŇSKI, J.: c. d., s. 543.
- 24) Tamtéž.
- 25) VHA, c. f., k. 25, i. č. 5369, přípis MNO čj. 10243 Taj. HŠ/3. odd. 1938 ze 29.11.1938.
- 26) Tamtéž, k. 24, i. č. 5361, hlášení Ferdinanda ze 29.11.1938, a. zn. 3040.
- 27) TOMÁŠEK, D.: Deník druhé republiky. Praha 1988, s. 94-95; Zemský archiv Opava, fond Policejní ředitelství Moravská Ostrava - presidiální spisy 1918-1939, k. 439, i. č. 6/466, přípis Zemského úřadu v Brně ze 28.11.1938.
- 28) LUSIŇSKI, J.: c. d., s. 543.
- 29) VHA, c. f., k. 25, i. č. 5369, zpráva pplk. gšt. P. Dudy ze 29.11.1938.
- 30) Tamtéž; tamtéž, i. č. 5367, hlášení Štefánika ze 27.11.1938, a. zn. 2914; tamtéž, k. 24, i. č. 5360, hlášení Štefánika čj. 5896 a 5897/38 ze 28.11.1938, a. zn. 3012 a 3013.
- 31) Tamtéž, k. 25, i. č. 5367, záznam fonogramu mjr. Jurecha ze Zakopaného ze 27.11.1938, a. zn. 2915; tamtéž, telegram HŠ/3. odd. ze 27.11.1938, a. zn. 2919; tamtéž, i. č. 5368, záznam fonogramu dr. Hlaváčka ze Zakopaného ze 28.11.1938, a. zn. 3144.
- 32) Tamtéž, k. 375, sign. 95 1/2, s. 96, telegram Štefánika čj. 11521 Taj /3. odd. ze 28.11.1938; tamtéž, k. 25, i. č. 5367, záznam fonogramu mjr. Jurecha ze 27.11.1938, a. zn. 2915; tamtéž, k. 24, i. č. 5360, hlášení Ferdinanda ze 27.11.1938, a. zn. 2953, tamtéž, k. 25, i. č. 5367, hlášení Ferdinanda čj. 64722 a 64723/3. oper. 1938 ze 27.11.1938, a. zn. 2912 a 2913; tamtéž, telegram Štefánika čj. 11513/3. oper. 1938 ze 27.11.1938, a. zn. 2946; tamtéž, i. č. 5370, telegram pplk. Dudy čj. 6237 taj. / 3. odd. ze 30.11.1938, a. zn. 3108.
- 33) Tamtéž, k. 24, i. č. 5360, hlášení Ferdinanda ze 29.11.1938, a. zn. 3030; tamtéž, hlášení Ferdinanda čj. 9748/2. dův. zprav. 1938 z 1.12.1938, a. zn. 3072; ROUBAL, A. a kol.: Pieniny - Spišská Magura. Bratislava 1965, s. 146.
- 34) VHA, c. f., k. 24, i. č. 5360, hlášení Ferdinanda ze 28.11.1938, a. zn. 3020; tamtéž, hlášení Ferdinanda ze 29.11.1938, a. zn. 3030; tamtéž, hlášení Štefánika ze 30.11.1938, a. zn. 3049.
- 35) Tamtéž, k. 25, i. č. 5367, hlášení Ferdinanda ze 27.11.1938, a. zn. 2955; tamtéž, k. 24, i. č. 5360, hlášení Ferdinanda čj. 9745/IX. dův. zprav. 1938 ze 28.11.1938, a. zn. 3015; tamtéž, hlášení Ferdinanda ze 30.11.1938, a. zn. 3048; tamtéž, hlášení Štefánika ze 28.11.1938, a. zn. 3018; tamtéž, k. 25, i. č. 5370, záznam fonogramu mjr. Jurecha ze 30.11.1938, a. zn. 3042.
- 36) Tamtéž, k. 25, i. č. 5368, záznam fonogramu dr. Hlaváčka ze 28.11. 1938, a. zn. 3144.
- 37) Tamtéž, i. č. 5367, hlášení HŠ ze 27.11.1938, a. zn. 2910; tamtéž, telegram HŠ/3. odd. 1938 čj. 10159 dův. ze 27.11.1938, a. zn. 2909; tamtéž, záznam fonogramu dr. Krno ze 27.11.1938;
- 38) Tamtéž, i. č. 5368, záznam fonogramu dr. Krno ze 28.11.1938, a. zn. 3050; tamtéž, telegram HŠ/3. odd. čj. 10169 dův. ze 28.10.1938, a. zn. 2992.
- 39) Tamtéž, i. č. 5367, záznam fonogramu mjr. Jurecha ze 17.11.1938, a. zn. 2950.
- 40) Tamtéž, i. č. 5368, záznam fonogramu dr. Hlaváčka ze 28.11.1938, a. zn. 3144; tamtéž, telegram HŠ/3. odd. čj. 10183 dův. ze 28.11.1938, i. č. 3027.

- 41) Tamtéž, i. č. 5367, telegram Štefánika čj. 5885/dův. 1938 ze 28.11.1938; tamtéž, i. č. 5369, telegram Štefánika čj. 11575/Taj. 3. oper. ze 29.11.1938, a. zn. 3000; F. Hrušovský, Konečná hranice slovensko-poľská. Slovák, 4.12.1938.
- 42) BATOWSKI, H.: Europa zmierza ku przepasci. Poznań 1989, s. 64; VHA, c. f., k. 25, i. č. 5367, záznam fonogramu dr. Slávika ze 27.11.1938, a. zn. 2948.
- 43) Tamtéž, k. 375, sign. 95 1/2, s. 98 a 100, telegramy Štefánika čj. 11566 Taj./3. oper. ze 29.11.1938 a čj. 11612 Taj./3. oper. ze 30.11.1938.
- 44) Tamtéž, k. 25, i. č. 5369, záznam fonogramu dr. Hlaváčka ze 29.11.1938, a. zn. 3054; tamtéž, i. č. 5370, záznam fonogramu mjr. Jurecha ze 30.11.1938, a. zn. 3042; tamtéž, telegram Štefánika čj. 11597 Taj./3. oper. ze 30.11.1938, a. zn. 3034; tamtéž, telegram pplk. Dudy čj. 6237 Taj./3. odd. ze 30.11.1938, a. zn. 3198.
- 45) Tamtéž, i. č. 5371, záznam fonogramu pplk. Dudy z 1.12.1938, a. zn. 3071.
- 46) Tamtéž, záznam fonogramu mjr. Jurecha z Tatr. Lomnice z 1.12.1938, a. zn. 3119.
- 47) Tamtéž, Delimitačná zápisnica štátnej hranice medzi republikou Česko-Slovenskou a republikou Poľskou (23 stran strojopisu), Dodatková zápisnica Delimitačnej zápisnice (14 stran strojopisu). Priloženy 3 mapy se zakreslením delimitační linie. Zkrácený text smlouvy v polské verzi zveřejněn v práci BATOWSKI, H.: Europa zmierza..., c. d., s. 448-449. Schematické nákrisy delimitačních úprav publikovány v práci ORLOF, E. - PASTERNAK, A.: Stosunki polsko-czechoslowackie w latach 1918-1939. Rzeszów 1994, příl.
- 48) VHA, c. f., k. 25, i. č. 5371, záznam fonogramu mjr. Jurecha z 1.12.1938, a. zn. 3119; tamtéž, telegram HŠ/3. odd. z 1.12.1938 a odpověď Štefánika čj. 15752 ze 2.12.1938, a. zn. 3074; tamtéž, k. 375, sign. 95 1/2, s. 101, telegram Štefánika čj. 11640 Taj./3. oper. ze 30.11.1938.
- 49) Tamtéž, k. 23, i. č. 5347, hlášení Ferdinanda ze 27.11.1938, a. zn. 2954; tamtéž, k. 24, i. č. 5360, hlášení Ferdinanda z 8.12.1938, a. zn. 3195; tamtéž, k. 25, i. č. 5373, hlášení škpt. F. Vávry z Bardejova z 11.12.1938.
- 50) KUPLINSKI, J.: Wojskowe aspekty rewindykacji Zaolzia w 1938 r. Czesc II. Wojskowy Przegląd Historyczny, XXXV/1990, nr 3-4, s. 51.
- 51) VHA, c. f., k. 25, i. č. 5372, telegram V. sboru čj. 17029 /Taj. ze 3.12.1938, a. zn. 3139; VHA, fond MNO-Hlavní štáb 1919-1939, 3. odd., k. 379, přípis MNO ze 14.1.1939. Pplk. Dudovi byl přiznán denní zahraniční přídavek ve výši 135 Kč a přídavek na výdaje spojené s výměnou valut. Ve spise je založen i dopis P. Dudy z 11.1.1939, který nepřímou svědčí o mimořádné náročnosti jeho mise v napjaté dobové situaci: "Já mám nyní jen jednu touhu: ze Slovenska pryč."
- 52) BORÁK, M.-ŽÁČEK, R.: c. d., s. 21-22; Seznam obcí a okresů republiky Česko-Slovenské, které byly připojeny k Německu, Maďarsku a Polsku. Praha 1939, s. 18.
- 53) BATOWSKI, H.: c. d., s. 65; KUPLINSKI, J.: c. d., s. 51; ZGÓRNIAK, M.: c. d., s. 278.